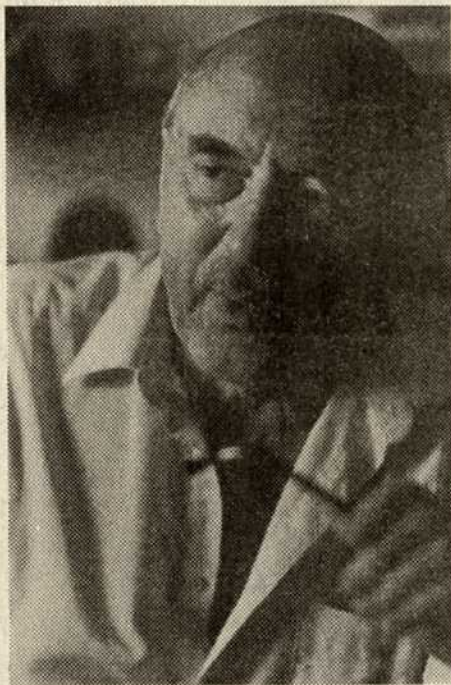

Patologija gole resnice

Kdo je in kdo ni vedel za Goli otok? Odločilne ocene ljubljanskega mestnega partijskega komiteja.

Goli otok ni bil le naše najbolj zloglasno, temveč tudi najbolj dovršeno taborišče, dovršeno v smislu popolne in vseobsežne represije. Po mnenju dr. Vlada Kresnika, enega izmed tistih, ki so uspeli preživeti teror na tem, v terminologiji osemdesetih let, »biseru«¹ Jadranskega morja, je razsežja represije mogoče doumeti samo s primerjalno analizo podobnih taborišč v zgodovini: z Dachavom, Jasenovcem in drugimi. Tisto kar preseneča, je predvsem *popolna anonimizacija internirancev in dosledno zatrtje kakršnegakoli »illegalnega«* delovanja na otoku samem, razbitje vseh vezi med prebivalci te žalostne ječe, ki simbolizira našo lastno stalinizacijo družbe v trenutku, ko smo se tej stalinizaciji v svetovnih razmerjih uspešno upirali. Ocena dr. Kresnika je zelo verjetno točna – ne nazadnje je to ocena nekoga, ki je med vojno precej časa preživel v vojaškem taborišču, po vojni pa dve leti na Golem otoku. Prav zaradi poskusov, da bi fenomen Golega otoka kot dokaza naše lastne brutalne prakse minimalizirali in zaradi grozečih senc postmodernega stalinizma, ki se vse bolj razrašča na ostankih posredne demokracije socialističnega tipa pri nas, je še kako pomembno znova pogledati v preteklost in spoznati, kako lahko v nekem trenutku s stališča uradne oblasti popolnoma korektno, uradne in utemeljene stvari s časovne oddaljenosti pa tudi z drugačnih moralnih in etičnih vidikov nenadoma postanejo vprašljive in obsojanja vredne...

Dr. Vlado Kresnik je svojo pot začel kot skojevec in že takrat je med skojevsko organizacijo in partijo lahko zasledil napetost, ki je kasneje v stiku s precej drugačnimi segmenti družbe dobila nekoliko bolj tragične barve... Med drugo svetovno vojno je bil ujetnik, hkrati pa tudi funkcionar različnih ilegalnih odporiških organizacij, povezan je bil s KPF in z Resistance, mednarodno odporiško organizacijo. Po vojni je diplomiral

STONE STOUJKO

iz medicine ter se posvetil specializaciji, že kmalu pa so se prav na tem področju pričeli spori, ki so Vlada Kresnika določili za vlogo kritika in za tistega, ki ne ustreza mlečnim in ubogljivim duhovnim tokovom v povojnem zdravstvu. Tako je bil leta 1946 dodeljen v celjsko prosekuro, kjer so bili nemogoči

»To je stalen problem med zdravništvom, da se namreč določen del, ne velik pa prav tako tudi ne majhen, zdravnikov, ki bi lahko bili izredno strokovni, preda v službo raznim represivnim organom. Ti zdravniki se anonimizirajo in nato delujejo, sodelujejo pri mučenju v zaporih, pri mučenju s psihofarmaki... To so zdravniki, ki jemljejo svojo funkcijo bolj kot policijsko in ne kot zdravniško, kadar delujejo znotraj takih organov. To je danes tako v oči bijoče, da v Švici razmišljamo o ustanovitvi sekcije, ki bi morda v okviru Amnesty internacional začela zasledovati vrsto medicincev, psihiatrov, sodnih medicincev in kirurgov. Takim ljudem je treba odvzeti diplome. V isto kategorijo sodijo tudi zdravniki, ki se zavzemajo ali pa celo prakticirajo aktivno pomoč pri smrti.«

delovni pogoji, njegovo delo pa je bilo v časih, ko je bilo veliko primerov tuberkuloze še posebej nevarno – bil je namreč patolog in kot tak seveda tudi dežurni kritik zdravnikov, ki so paciente zdravili, saj je bil tisti, ki je na koncu dobil na svojo secirno mizo njihove, včasih po nepotrebnem »sproducirane«² rezultate – umrle paciente. Spore, ki so med patologi in zdravniki redna praksa v vseh družbenih sistemih, je prekinila njegova bolezen – tuberkuloza, zaradi katere se je moral zdraviti leto dni. Prav tukaj pa se tudi začne naša zgodba. Leta 1951 so Vlada Kresnika na podlagi pismene izjave neke gospe (ženske, ki jo je obtoženi samo na videz poznal), češ da Kresnik »širi stalinistično propagando«³ prijeli in obsodili na dve leti internacije na Golem otoku. Omenjena izjava je bila **edini dokaz** za pregon, vendar razsodbe ni sprejelo redno sodišče, pač pa »senat za prekrške«, ki je po zaslišanju sprejel sklep, da Kresniku sicer ni mogoče očitati kaznivega dejanja, – da pa s strani Vlada Kresnika obstaja *družbena nevarnost*. Na podlagi take ocene je senat izdal odločbo, da je obtoženca potrebno internirati na Goli otok za dve leti. Na Golem otoku je preživel skoraj celi dve leti, izpustili so ga namreč mesec dni pred iztekom kazni, že kmalu pa je spoznal, zakaj – da bi se lahko že deset dni po izpustitvi kot bolničar priključil enotam JLA, ki so se v času tržaške krize nahajale na naši severozahodni meji. Čeprav z nenavadno oznako »IB«⁴ v vojaški knjižici in kljub temu, da ga je Goli otok zaznamoval za vse življenje – go-drezal od včerajšnjih prijateljev in potisnil v anonimnost družbenega obrobja, v kate-rega središču so pač kraljevali »politično primerni«⁵ tovariši, je Kresnik samo s tem, ko je preživel, pokazal na nedoslednost te represivne ustanove. Da je preživel, je bil velik čudež, saj so tuberkulozni bolniki na soncu in ob fizičnih naporih skoraj zagotovo umirali – na Golem otoku je bil tako edini tuberkulozni bolnik in hkrati še bolnik, ki je preživel... Nedoslednost sistema, ki je vladal na Golem otoku, in ki jo Kresnik omenja s smehom, pa je preprosto ta, da so nekateri kljub gotovosti, da so zapisani smrti, preživeli in lahko vsaj danes govorijo o tem, kar se je na otoku res dogajalo. Kakšnega odpora, kaj šele fizičnega spopada med kaznjenci in varnostniki na otoku preprosto ni bilo in to zaradi represije, ki ni dovoljevala niti najmanjše možne mere zasebnosti ali zaupnosti med ljudmi. Fizično nasilje, vročina, delo v izmenah po osem ur ves dan, zasliševanje pri »izslednikih«, ki jih je imela vsaka republika na otoku, nezmožnost oblikovanja kakršnegakoli »skrivališča«⁶ v razbeljenem kamenju otoka, ki bi omogočalo vsaj malo svobodnega prostora, »politički časovi«, oblikovani kot papagajsko ponavljanje hvalnic in kritično ter samokritično obtoževanje...

»Več kot očitno je,«⁷ pravi danes dr. Kresnik hudomušno, »da so taborišče projektirali stari komunisti, prekaljeni kaznjenci, ki so sami šli skozi »glavnjače«⁸ in so videli, kako pomembno je medsebojno kontaktiranje. In v trenutku, ko so prišli na oblast, so na osnovi lastnih izkušenj nasprotnikom želeli preprečiti kakršnokoli ilegalno organiziranje.«⁹ Na pogorišču države, ki je v svojih zaporih dovoljevala relativno svobodo in na svojih plečih

vzajala lastne grobarje, je tako zrasel še mogočnejši, popolnejši in še bolj zgrešen sistem represije...

»Najbolj presenečen sem bil nad sprejemom na Golem otoku, ki so mi ga, tako kot ostalim novincem, privedli stari kaznjenci. Vsi novinci smo morali teči skozi špalir obsojencev, ti pa so nas pospremili s kričanjem, brcami, udarci in pljuvanjem. Nekaj manj kot kilometer je bil dolg ta špalir in ko sem prišel do konca, sem se zgrudil nezavesten. Zbudil sem se v oblaku DDT-ja, ki so ga zaradi nevarnosti nalezljivih bolezni razpršili po nas.« ... pripoveduje dr. Kresnik.

Vendar so se prave težave s tem šele začele. Prva dva meseca je bil vsak prišlek na otoku najprej »bojkotiranec«, to pa je pomenilo udarce, najbolj umazano in najtežje delo. Odgovarjati si moral na vprašanja predpostavljenih, sicer pa zmerom molče in s sklonjeno glavo izkazovati ponižnost in ubogljivost. Vsaka beseda je bila lahko nevarna in še tako nedolžen stavek je bilo mogoče interpretirati »drugače«, to pa je pomenilo nove težave. Vsak kaznjeneц je bil potencialni ovaduh, ki se je želel prikupiti zaporniški upravi...

Kakorkoli že, dr. Kresnik je Goli otok preživel. In če si danes ne želi hipokrizije, ki Goli otok predstavlja kot turistični biser in nedolžno epizodo v naši burni zgodovini, potem se je to seveda razumljivo. Tisto kar pa se mu ne zdi razumljivo in kar ga kot človeka boli še danes, je dvojna morala nekdanjih oblastnikov, ki želijo packe lastne zgodovine prekriti z usedlinami zgodovinske pozabe.

»Spominjam se še, kako smo morali ponavljati Dilasove misli in ni res, da naši politični vrhovi niso vedeli, kaj se je na otoku dogajalo. Tri mesece pred mojim prihodom na otok je bil tam na obisku Rankovič in težko je verjeti, da bi samo on vedel za razmere in metode represije. To je morala vedeti vsa oligarhija,« trdi Kresnik.

Patologija medicinske morale

Res je, da je bil dr. Kresnik obsojen zaradi ocene »senata za prekrške«, ki je bil pravzaprav politično telo, ne pa pravosodni organ, vendar je bilo delo takih senatov pogojeno tudi s sodelovanjem ostalih, predvsem pa partijskih institucij. Tisti, ki je bil politično odgovoren za Kresnikovo usodo, je bil **partijski komite na medicinski fakulteti**, katerega sekretar je bil sedanji akademik **Janez Milčinski**, sekretar univerzitetnega komiteja pa je v tistih časih bil **Marko Bulc**.

»Manipulator z mojo usodo je bil Janez Milčinski,« trdi dr. Kresnik. »On je bil odgovoren za moj transfer v Celje in on je označil tiste, ki niso bili na liniji znotraj medicinskih vrst in kar nekaj medicincev nas je moralo na Goli otok zaradi informbirojevskih obtožb.« ... V tistem času Janez Milčinski namreč ni bil samo sekretar komiteja partije na fakulteti, pač pa je bil tudi v kadrovski komisiji Ministrstva za zdravstvo in je tako imel velike možnosti vpliva na kadrovske politike. Danes je verjetno zelo težko ugotoviti dejansko vlogo posameznikov pri odločitvah, ki so zadele posameznike v času informbirojevske gonje, vendar se je težko izogniti vtisu, da ljudje na tako pomembnih funkcijah v partiji znotraj posameznih organov in organizacij niso vedeli ničesar o usodi

»Na otoku sem bil nekaj časa tudi v zdravniški službi. Vendar to ni trajalo dolgo. Spomnim se, kako sem nekega dne s kolegom zapornikom stal nekje pri vrhu otoka. Opazovala sva morje in Brač v daljavi, Brač, zavil v meglico in bilo je zelo vroče. Potožil sem mu, kako lepo bi bilo skočiti v vodo in odplavati proti Braču. Le kako dolgo bi potrebovala do tja, sem ga mimogrede vprašal...«

»Se isti dan sem šel na raport in potem nazaj med »vrečarje.«

ljudi v lastnem okolju, še posebej tam, kjer je šlo za politične ocene, politično diskvalifikacijo in za produkt – političnega zapornika. O tem si lahko zastavljamo vprašanja, dr. Kresnik pa na osnovi lastnih izkušenj delovanja nekaterih omenjenih tovarišev obsoja. *»Le kako je mogoče, da imajo taki ljudje še danes pomembne družbenopolitične funkcije,« se sprašuje. »Veliko je akademskih združenj v svetu, vendar boste le težko našli primer,« pravi dr. Kresnik, »da je predsednik Akademskega združenja po izobrazbi sodni medicinec, tako kot tovariš Milčinski. To sploh ni nikakršna znanost, ampak čista policijska praksa,« zaključuje dr. Kresnik.*

»In tako smo dobili na vsakih nekaj dni cigareto, ki smo si jo razdelili na tri dele in jo zlagoma kadili. Po malici je nekoč prišel k meni neki zapornik, ki je bil »na slabem glasu«, in mi dejal takole: »Jel Vlado, kako je Drava, je'1 dobra?«

Karkoli ste odgovorili, je bilo napačno!! Če ste rekli, da je cigareta dobra, potem je tak človek tekel k preiskovalcu in rekel, da si dvoličnež, saj so vsi vedeli, da so Drava, cigarete, ki smo jih kadili, zanič, ti pa si lagal in si zahrbtn. Še vedno si bil informbirojevec. Če si rekel, da ni dobra, znova ni bilo prav. »Eto ga mangup!« je zakričal tak človek, »nije mu dobra Drava, koje mu naše društvo daje.«

Če nisi rekel nič, zopet ni bilo prav. Potem si bil »dvoličnjak«, ampak »pokriven«, prikrit. In tako smo se tam obravnavali, potem si lahko predstavljate, kako težko je bilo.«

Črni spiski

Dediščina Golega otoka ni zgolj prehodnega značaja. Dr. Kresnik, ki danes živi v Švici, ve o preganjanju in težavah kolegov, ki so tako kot on imeli oznako »IB« povedati marsikaj. Nemalo je primerov, ko se črna preteklost kakor usojena vleče za tabo še v tujini in težave z oblastmi, tudi zasledovanja in pritiski s strani organov pregona v zahodnih državah izvirajo zelo verjetno iz vednosti o politični, lahko pa seveda skonstruirani politični preteklosti posameznih ljudi, ki so se odločili poiskati si zaposlitev zunaj

domače države. Nekateri imajo seveda srečo in lahko računajo na razumnost policije tistih držav, v katerih prebivajo, da bo sama spregledala lažnost podatkov, s katerimi razpolaga. Veliko pa jih je, ki še danes nimajo take sreče **Jože Verlič**, ki je sprva odšel v Nemčijo, nato pa v Švico, je imel kljub temu, da je bil priznan zdravnik, ves čas za petami policijo. Na koncu je odšel z Rdečim križem v Libanon, ko pa se je vrnil, je znova naletel na pritisk. Končal je s samomorom in vprašanje je, koliko je še podobnih primerov...

Prav zaradi takih usod je danes neumno in nepravilno minimalizirati pomen Golega otoka in ga skrivati za dekoracijo laži in polresnic. Poskusi prikrivanja resnice ne morejo koristiti nikomur, še najmanj pa tistim, ki prihajajo za nami in ki bi se iz zgodovinskih napak morali naučiti, da prikrivanje resnice tako ali drugače zaslepi predvsem tiste, ki se ne želijo videti v ogledalu. **Hipokrizija**, ki je na delu pri poskusih »olepšati« naše največje taborišče pa ima svoj nasprotni pol v tistem segmentu ljudi, ki se dandanes izdajajo za velike demokrate, ki pa so v preteklosti zelo nedemokratično, neodgovorno ali pa vsaj indiferentno postopali do ljudi, ki jih je doletela nesrečna usoda, da so bili izbrani za »sovražnika«. V napetih in prevratnih časih je lahko že kritika z vrha partijskega organa pomenila smrtno obsodbo in taka kritika ima v nepravem sistemu enako težo kot kazenska obsodba v pravem. Zato so neumni argumenti tistih, ki svojo funkcijo skrivajo z besedami »saj smo samo«... Tisti, ki so obsojali s pogledi, nas verjetno ne bi smeli voditi v megleno in trepetajočo prihodnost, proti obzorjem novih Golih otokov...

IGOR MEKINA